

el-Gumârî, Mekke 1419). Müjdat Uluçam, *Süleyman b. Ahmed et-Taberânî ve Fadlu'r-Remy ve Ta'limih Adh Cüz'ü* ismiyle yüksek lisans tezi hazırlamıştır (1990, MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü). **8. Kitâbü'd-Du'â'**. Eserde Hz. Peygamber'den nakledilen dualara dair 2255 rivayet yer almaktadır (nşr. Muhammed Saîd b. Muhammed Hasan el-Buhârî, Beyrut 1407/1987; Riyad 1429). Ebû'l-Eşbâl Sagîr Ahmed Şâgîf, *el-Müstedrek* adlı çalışmasında (s. 105-120) *Kitâbü'd-Du'â'*'yı neşredenini, biyografilerini bulamadığını söylediği seksen kişinin biyografilerinin geçtiği kaynakları göstermiştir (Riyad 1414/1993). **9. Müsnedü's-Şâmiyyîn**. Sahâbe adlarına göre alfabetik düzenlenmiştir (nşr. Hamdî Abdülmecîd es-Selefi, I-IV, Beyrut 1409-1416/1989-1996). **10. es-Şülâsiyyât**. Eserde üç râvi ile Hz. Peygamber'e ulaşan âlî isnadlı rivayetler yer almaktadır (diğer beş şülâsiyyât ile birlikte nşr. Ali Rızâ Abdullah – Ahmed Bezre, Dimaşk-Beyrut 1406/1986). **11. Cüz' fihî tu-ruku hadîsi "men kezebe 'aleyye"** (nşr. Muhammed b. Hasan b. Ahmed el-Gumârî, Beyrut 1417/1997; nşr. Ali Hasan Ali Abdülhamîd – Hişâm b. İsmâil es-Sekkâ, Amman 1410/1990; nşr. Abdülhamîd Râif, Beyrut, ts.). **12. Men ismühû Aât' min ruvâti'l-hadîs** (nşr. Hişâm b. İsmâil es-Sekkâ, Riyad 1405/1985). **13. Kitâbü's-Sünne** (kısmen nşr. Abdullah b. Sâlih el-Berrâk, *Mecelletü Câmî'ati'l-İmâm Muhammed b. Su'ûd el-İslâmiyye*, XLVII [Riyad 1425/2004], s. 13-94). **14. ez-Ziyâdât fî Kitâbi'l-Cûd ve's-sehâ** (nşr. Âmir Hasan Sabrî, Beyrut 1423/2003). **15. Hadîs li-ehli'l-Başra** (Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye, nr. 85/8, vr. 110-126). İbn Merdüye, bu kitaptan yaptığı seçmelerle *Cüz' fihî in-tikâ' min hadîsi ehli'l-Başra'yı* oluşturmuştur (nşr. Muhammed Hasan Muhammed Hasan İsmâil – Müs'ad Abdülhamîd Sa'denî, Beyrut 1426/2005).

Taberânî'nin bugün sadece adları bilinen eserleri dışında yazma halinde bulunan kitapları şunlardır: *Cüz' fihî mâ in-tehâbehû Süleymân li'bnihi Ebî Zer* (Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye, nr. 105, vr. 228-236); *Cüz' min hadîsihi 'ani'n-Nesâ'i* (Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye, nr. 107, vr. 310-320); *Ehâdis* (Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye, nr. 107/12, vr. 274-279); *Erba'atü mecâlis min mecâlisi't-Taberânî* (Köprülü Ktp., Fâzil Ahmed Paşa, nr. 252, vr. 113-120). Ebû Zekeriyâ İbn Mende, *Cüz' fihî zikrû Ebî'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed et-Taberânî (Menâkıbü't-Taberânî)* adıyla bir risâle kaleme almış (bk. bibl.), burada Ta-

berânî'nin biyografisine, menkıbelerine, rüyalarına, ilmî ve ahlâkî şahsiyetine ve eserlerinin listesine yer vermiştir. Onun ilmî kişiliği üzerinde Mustafa Gündoğdu bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır (bk. bibl.).

BİBLİYOGRAFYA :

Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* (nşr. Hamdî Abdülmecîd es-Selefi), Kahire, ts. (Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî), I, 51; a.mlf., *el-Mu'cemü's-şâgîr*, Beyrut 1403/1983, I, 23, 25, 27, 29, 58, 77; a.mlf., *ed-Du'â'* (nşr. Muhammed Saîd b. Muhammed Hasan el-Buhârî), Beyrut 1407/1987, neşredeninin girişi, s. 13-49; Ebû Zekeriyâ İbn Mende, *Cüz' fihî zikrû Ebî'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed et-Taberânî: Menâkıbü't-Taberânî* (Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* [nşr. Hamdî Abdülmecîd es-Selefi] içinde), Kahire, ts. (Mektebetü İbn Teymiyye), XXV, 329-368; İbn Ebû Ya'lâ, *Tabakâtü'l-Hânâbile*, II, 49-51; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, VII, 54; İbn Hallikân, *Vefeyât*, II, 407; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, XVI, 119-130; a.mlf., *Tezkiretül-huffâz*, III, 912-917; İbnü'l-Cezerî, *Gâyetü'n-Nihâye*, I, 311; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, III, 73-75; a.mlf., *el-Mu'cemü'l-müfehres* (nşr. M. Şekür el-Meyâdinî), Beyrut 1418/1998, s. 332; Dâvûdî, *Tabakâtü'l-müfessirin* (Lecne), I, 204-206; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, III, 30; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 279; Kettânî, *er-Risâletü'l-müste'rafe*, s. 135; Sezgin, *GAS* (Ar.), I, 393-396; Mustafa Gündoğdu, *Taberânî'nin Hadis İlimindeki Yeri* (yüksek lisans tezi, 1999), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 116-119; Abdülkadîr Palabyık, "Taberânî ve el-Mu'cemü's-sağîr Adli Eseri", *DÜİFD*, XIV (2001), s. 191-203; M. Yaşar Kandemir, "Heysemî", *DİA*, XVII, 292-293; Abdülkadîr Şenel, "İbn Merdüye", a.e., XX, 184.

MEHMET GÖRMEZ

TABERÎ,

Abdülkadîr b. Muhammed

(عبد القادر بن محمد الطبري)

Ebû Bekr Muhyiddîn Abdülkadîr b. Muhammed b. Yahyâ b. Mekrem el-Hüseynî et-Taberî el-Mekkî (ö. 1033/1624)

Arap edebiyatı ve tarihi âlimi,
hatip ve şair.

17 Safer 976'da (11 Ağustos 1568) Mekke'de doğdu ve burada yetişti. Bazı kaynaklarda doğum yeri Tâif, doğum yılı 972 (1564) olarak geçer. Soyu Hz. Hüseyin'e ulaşır. Ataları 570 (1174) yılı civarında Taberistan'dan Mekke'ye göç etmiştir. İyi bir eğitim alması için kendisiyle bizzat babası ilgilendi; bir ilim ve edebiyat çevresi oluşturan aile ortamından yararlandı. On iki yaşında hıfzını tamamladıktan sonra Yahyâ b. Muhammed el-Hattâb, İbn Zahîre ailesinden Ali b. Cârullah, Muhammed b. Muhammed el-Behnesî, Şemseddin er-Remlî, Cemâleddin Hüseyin b. İsmâil el-İsâmî, Ali b. İsmâil el-İsâmî, Abdurrahman eş-Şirbînî, Muhammed b. Abdülâzîz ez-Zem-

zemî, Ahmed b. Fazl Bâkesîr ve Ali el-Kârî gibi âlimlerden ders aldı. Nevevî'nin *el-Erba'üne'n-Neveviyye*'sini, Neseffî'nin *el-'Akâ'id*'ini, İbn Mâlik'in *el-Elfiyye*'sini, Şeyhülislâm Zekeriyâ el-Ensârî'nin *Menhecü't-tullâb*'ını ezberledi. Fıkıh, hadis, Arap edebiyatı ve tarihi alanlarında kendini yetiştirdi. Öğrenimini tamamladıktan kısa bir süre sonra Filistin'deki el-Hallî şehrinde Mescidü'l-Hallî'e imam oldu (Ömer Ferruh, II, 372). 1018 (1609) yılında Kâbe'nin imamlığına tayin edildi. 1033'te (1624) ramazan bayramı namazını kıldırmaya hazırlanırken Yemen Valisi Haydar Paşa'nın Taberî'nin Şâfiî olması sebebiyle bu görevi Hanefî mezhebine mensup bir imama verdiğini duyunca çok üzüldü ve 1 Şevval 1033 (17 Temmuz 1624) tarihinde vefat etti. Cenaze namazı bayram namazının ardından kılınıldı ve Cennetü'l-muallâ kabristanına defnedildi (Bender b. Muhammed b. Reşid el-Hemedânî, s. 152). İbn Ma'sûm 1030 (1621), Şevkânî 1032 (1623) yılında öldüğünü kaydeder (*Sülâfetü'l-âsr*, s. 43; *el-Bedrü't-tâli'*, I, 372). Geniş bilgiye sahip olan Abdülkadîr et-Taberî, usta bir hatip, şair ve yazar olup şiiirlerinde ve nesirlerinde edebî sanatları maharetle kullanmıştır. En önemli öğrencilerinden biri Halîfe b. Ebû'l-Ferec ez-Zemzemî'dir. Eserlerinin çoğunu Mekke şerifi Hasan b. Ebû Nümeyy'in isteğiyle yazmıştır.

Eserleri. A) Tarih ve Siyer. 1. *İnbâ'ü'l-beriyye bi'l-enbâ'i't-Taberiyye*. Ailesinden olan Taberistanlılar'ın biyografilerini içerir. Altmış dört varaklık tek ve eksik nüshası Mekke'deki Harem-i şerif Kütüphanesi'nde kayıtlıdır (nr. 16). 2. *Keşfü'n-nikâb 'an ensâbi'l-erba'ati'l-ahtâb* (Kahire 1309; nşr. Muhammed Ömer el-Hüsâmî el-Beyrutî, Kahire 1316/1898). 3. *Neş'e-tü's-sülâfe bi-münşe'ati'l-hilâfe (Neş'e-tü's-sülâfe fî menşe'i'l-hilâfe)*. İmâmet, vezirlik, emirlik, devlet teşkilâtında yer alan görevler, halifeler ve sultanlar hakkındadır. Mekke tarihi ve Mekke şeriflerine dair önemli eserlerden biri olup yazma nüshası Mekke'deki Ümmü'l-kurâ Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (nr. 1818). Süleymaniye Kütüphanesi'nde de (Esad Efendi, nr. 2949) eksik bir nüshası mevcuttur. Eser Hamed el-Arinân tarafından doktora tezi olarak neşre hazırlanmıştır (1973, İngiltere Saint Andrews Üniversitesi). 4. *Delâ'ilü'l-İmâme* (Necf 1946, 1963). 5. *el-Müsterşid fî imâmeti 'Alî b. Ebî Tâlib* (Necf, ts. [el-Matbaatü'l-Haydariyye]). 6. *Risâle fî'l-mü'ellefti kulûbühüm mine's-şahâbe*. Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Şehid Ali Paşa, nr. 585)

Abdülkâdir b. Muhammed et-Taberî'nin *Mü'ellefe fi'l-mü'ellife* adlı eserinin ilk iki sayfası (Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 585)

nüşhası bulunan *Mü'ellefe fi'l-mü'ellife* adlı eserle aynı kitap olmalıdır. **7. *Sîret manzûme***. Hz. Peygamber'in sîretine dair olup Muhibbî tarafından *Hulâşatü'l-eşer'*de kısmen nakledilmiştir. **8. *Hüsnü's-serîre fî hüsnî's-sîre***. Bir önceki kitabın şerhidir. **9. *el-Esâtin fî haccî's-selâtin*** (*Esâtinü's-ş-ş-âiri'l-İslâmiyye ve fezâ'ilü's-selâtin ve'l-meşâ'iri'l-Haremîyye*). Osmanlı padişahı II. Osman'ın geleneğe aykırı olarak hacca gitmek istemesiyle yenîçeriler tarafından öldürülmesi üzerine (1031/1622) kaleme alınmıştır. **10. *Şebet***. Müellifin kendi hayatı, eserleri ve hocaları hakkında kaleme aldığı eseridir. **11. *Hıfzu'l-hurem fî evkâfi ehli'l-Harem***.

B) Edebiyat. **1. *Uyûnü'l-mesâ'il min a'yanî'r-resâ'il***. Kafiye, inşâ, ensâb, muamma, lugaz, hat, ayrıca tefsir, hadis ve fıkıh usulü, kelâm, ferâiz gibi otuz ilim dalı hakkında bilgiler içermektedir (nşr. M. Ömer el-Hüsâmî el-Beyrûtî, Kahire 1316/1898). **2. *Künnâsetü 'Abdülkâdir et-Taberî***. Müellifin cuma ve bayram hutbeleri, çeşitli kişilerle mektuplaşmaları, şiirleri, Mekke'de yaşayan âlimler, edebiyatçıları, emîrler, burada cereyan eden olaylar, vefatlar, düğün merasimleri ve yaşadığı dönem hakkında önemli bilgiler içerir (Ümmülkurâ Üniversitesi Ktp., nr. 1892). **3. *Keşfü'l-hâfi min Kitâbi'l-Kâfi fi 'ilmeyi'l-arûz ve'l-kavâfi*** (*Keşfü'l-hâfi 'an metni Kitâbi'l-Kâfi*). Ahmed b. Abbâd el-Havvâs'a ait eserin şerhidir (Abdullah Muhammed el-Habeşî, II, 1408). **4. *er-Râyâtü'l-manşûre 'alâ ebyâtî'l-Makşûre***. İbn Düreyd'in *el-Makşûre* adlı kasidesinin şerhidir (M. Habîb el-Hîle, s. 293-304; Abdullah Muhammed el-Habeşî, III, 1827; *Mu'cemü'l-mahtûâtü'l-mevcûde*, II, 827). **5. *el-Kelimü't-tayyib 'alâ kelâmi Ebi't-***

Tayyib. Mütenebbî divanının şerhidir (Abdullah Muhammed el-Habeşî, II, 931). **6. *Vesiletü'l-âmâl (fi'l-edeb)*** (*Mu'cemü'l-mahtûâtü'l-mevcûde*, II, 827). **7. *Dürretü'l-aşdâti's-seniyye fî zirveti'l-evşâfi'l-Haseniyye***. Mekke Emîri Şerîf Hasan b. Ebû Nümeyy'in methine dairdir. **8. *Divânü huţabi'l-enkiha***. Müellifin nikâh merasimlerinde yaptığı konuşmaların toplandığı eseridir. **9. *Divânü huţabi's-salât 'ale'l-emvât***. Taberî'nin ayrıca, İbn Hicce'nin *Hizânetü'l-edeb*'ine kendisi tarafından verilen *Takdîmü Ebî Bekr* adını doğru bulmadığı, bu konuda 'Aliyyü'l-hücce bi-te'hîri İbn Hicce adıyla bir eleştiri kaleme aldığı belirtilir (*Dîa*, XX, 65).

C) Diğer Eserleri. **1. *Bulûğu'l-merâm fi'l-iktidâ'i min cidâri'l-Mescidi'l-Harâm***. **2. *Ref'u'l-iştibâk fî tenâvülü't-tünbâk***. Nargile ve sigaranın fikhî hükmü hakkındadır. **3. *'Arâ'isü'l-ebkâr ve garâ'isü'l-efkâr*** (*'Arâ'isü'l-ebkâr min nefâ'isi'l-efkâr; Risâle fî tefsiri kavlihi te'âlâ: "In-nemâ yürüdü'llâhü li-yüzhibe 'ankümü'r-ricse ehle'l-beyt"* [*Mu'cemü'l-mahtûâtü'l-mevcûde*, II, 827]). Ahzâb sûresi 33. âyetinin tefsiridir. **4. *Fevâ'idü sülûki'l-verâ bi-avâ'idi Ümmi'l-kurâ***. **5. *İfhâmü'l-mümârî fi ifhâmi'l-Buhârî*** (Abdullah Muhammed el-Habeşî, I, 415). *Buhârî'nin el-Câmi'u's-şahih*'inin şerhidir. Muhibbî'nin *Hulâşatü'l-eşer'*i (II, 5 vd., 459-460) ve İbn Ma'sûm'un *Sülâfetü'l-'aşr'*i (s. 43-44, 47-49) gibi eserlerde Taberî'nin şiirleriyle edebî nesrinden örnekler yer verilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ali et-Taberî, *el-Erecü'l-miskî fi'l-târîhi'l-Mekki ve terâcimi'l-mülük ve'l-hulefâ* (nşr. Eşref Ahmed el-Cemmâl), Mekke 1416/1996, neşreden giriş, s. 12; Muhibbî, *Hulâşatü'l-eşer*, II, 5 vd.,

457-464; a.m.f., *Nefhatü'r-Reyhâne*, IV, 35-40; İbn Ma'sûm, *Sülâfetü'l-'aşr*, Kahire 1324, s. 42-50; Şevkânî, *el-Bedrü't-tâli'*, I, 371-372; Serkis, *Mu'cem*, II, 1231; Brockelmann, *GAL*, II, 378; *Suppl.*, II, 509; İzzâhu'l-meknûn, II, 97; *Hediy-yetü'l-'ârifin*, I, 600; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, V, 303-304; Nüveyhiz, *Mu'cemü'l-müfessirin*, I, 293; Sâlihiyye, *el-Mu'cemü's-şâmil*, III, 493; Abdullah Mirdâd Ebü'l-Hayr, *el-Muhtaşar min Kitâbi Neşri'n-nevr* (nşr. M. Saïd el-Âmûdî - Ahmed Ali), Cidde 1406/1986, s. 267-272; Ömer Ferruh, *Me'âlimü'l-edebi'l-'Arabi fi'l-'aşri'l-hadîs*, Beyrut 1406/1986, II, 372-392; M. Habîb el-Hîle, *et-Târîh ve'l-mü'errihün bi-Mekke*, Mekke 1994, s. 293-304; Bender b. Muhammed b. Reşid el-Hemedânî, *el-Menhecü't-târîhi li-mü'errihî Mekketel-mükereme fi'l-kamî'l-hadî 'aşer el-hicrî*, Riyad 1418/1997, s. 147-175, 267-274; Abdullah Muhammed el-Habeşî, *Câmi'u's-ş-şürüh ve'l-havâşî*, Ebüzabî 1425/2004, I, 415; II, 931, 1408; III, 1827; *Mu'cemü'l-mahtûâtü'l-mevcûde fî mektebâti İstânbûl ve Anâtu'lî* (haz. Ali Rıza Karabulut), [baskı yeri ve tarihi yok], II, 827; Nasuhi Ünal Karaarslan, "İbn Hicce", *Dîa*, XX, 65.

MUSA YILDIZ

TABERÎ, Ali b. Abdülkâdir

(bk. ALİ et-TABERÎ).

TABERÎ, Ali b. Rabben

(bk. ALİ b. RABBEN et-TABERÎ).

TABERÎ, Ebü't-Tayyib

(أبو الطيب الطبري)

Ebü't-Tayyib Tâhir b. Abdillâh b. Tâhir et-Taberî (ö. 450/1058)

Şâfiî fakihî.

348 (959) yılında Taberistan'a bağlı Âmul'de doğdu. Memleketinde Ebü'l-Abbas İbnü'l-Kâs'ın seçkin talebesi Ebü Ali Hasan b. Muhammed ez-Zücâcî'den fıkıh dersleri aldı. Tahsilini ilerletmek için gittiği Dinever'de Ebü'l-Kâsım Yûsuf b. Ahmed b. Kec'den fıkıh, Cürçân'da Muhammed b. Ahmed el-Gıtrîfî'den hadis ve Ebü Sa'd İsmâil b. Ahmed el-İsmâîlî'den fıkıh, İsferyân'da Ebü İshak el-İsferyânî'den usûl-i fıkıh okudu. Nişâbur'da dört yıl Ebü İshak el-Mervezî'nin talebesi Ebü'l-Hasan el-Mâsercisî'nin derslerine devam etti. Daha sonra Bağdat'a gitti. Dârekutnî, Mûsâ b. Arefe, Muâfâ en-Nehrevânî, Ali b. Ömer el-Harbî'den hadis, Abdullah b. Muhammed el-Bâfî'den ileri düzeyde fıkıh dersleri aldı; Ebü Hâmid el-İsferyânî'nin ilim meclisine katıldı. Çok geçmeden Irak bölgesin-